

О. О. Мельник

Житомирський державний університет

імені Івана Франка

Науковий керівник:

к.ф.н., доц. Андрушенко О.Ю.

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ІНСТРУМЕНТАЛЬНОСТІ В АМЕРИКАНСЬКОМУ ВАРІАНТІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ 18-20 СТОЛІТЬ

Протягом багатьох років категорія інструментальності займає місце предмета досліджень лінгвістів. Питанням вивчення засобів вираження інструментальності з функціонально-семантичним підходом займалися представники школи О. В. Бондарка. [1; 2; 3]. Однак, дослідження категорії інструментальності в історичному аспекті досі залишається недостатньо висвітленим.

Метою даної статті є виявлення певних фактів, що впливають на визначення типу інструментальних відносин шляхом аналізу інструментальних ситуацій.

Актуальність дослідження полягає у тенденції вивчення функціонування та розвитку певних елементів мовних систем. **Методами** дослідження відповідно до цілей є: описовий метод, метод *кількісного аналізу* – виявлення активності засобів інструментальності *with* та *by* у різні історичні періоди розвитку англійської мови шляхом використання корпусу.

У більшості визначень засіб інструментальності характеризують з точки зору участі у системі діяльності, де він виступає як матеріальний предмет [5: 184; 7: 176] чи як непередметний засіб дії суб'єкта у процесі пізнання, оцінки або спілкування з об'єктом [8: 29]. Діяльність у процесі суб'єктно-об'єктних відносин пов'язана із цілеспрямованістю, тобто дія за участю засоба повинна мати свідомий цілеспрямований характер [8: 27].

Такі змістові ознаки як предметність / непередметність, участь у процесі діяльності та цілеспрямованість дії є комплексом ознак інструмента. Проте, варто враховувати і семантичний зміст інструмента. У зв'язку з цим, Й. Шредер визначає інструмент як “предмет, субстанцію або матеріал, частину тіла істоти, установку, природне явище, а також діяльність, погляди та почуття” [11: 323]. Навіть така дефініція має свої недоліки. Такий звичайний перелік компонентів інструментального змісту може бути неповним. З іншого боку, А. Мустайокі визначає інструмент як “інструмент, за допомогою якого суб'єкт впливає на будь-що” [6: 173]. Але такий вид дефініції є узагальненим і не містить найсуттєвіших змістових ознак інструмента. Найбільш конкретним можна вважати визначення Т. Штольца, який називає інструментом пасивного учасника з ознакою неістоти,

залученого активним учасником-істотою у процесі виконання певної дії [12: 591]. У граматиці О.В. Бондарка інструментальність досліджується базуючись на поняття “функціонально-семантична категорія” враховуючи складу та зв'язок її семантичних ознак.

Розуміння суті інструментального змісту і його трактування характеризуються наявністю різноманітних, часто прямо протилежних точок зору. Розбіжності в зазначенні інструментального значення пов'язані не тільки з відносно нещодавно виділеними в рамках функціонально-семантичних досліджень значенням способу, а й стосуються традиційної граматичної структури.

Особливість термінологічної ситуації полягає в тому, що одиниці, які використовуються для позначення субкатегорії знаряддя, часто переносяться на інструментальну категорію в цілому. Особливо яскраво ця тенденція простежується в період, коли вивчення категорії інструментальності велося в напрямку «від форми до змісту» і ґрунтувалося на багатозначних формах.

У багатьох дефініціях вказується на тісний зв'язок інструментальності з причинністю: «щось, використане в якості інструменту, причинно залучено в дію» [4: 314]; «Об'єкт, який в якості інструменту причинно задіяний у події» [10:117]; «Інструментальний відмінок можна визначити як величину, яка оцінюється як безпосередня, дієва причина в дії або події, на яку посилаються» [13:63].

Формування інструментальних відносин відбувається в певних мовних умовах. Основним фактором, що обумовлює якість категоріальної ситуації, виступає предикат. Саме предикатом поряд з контекстом визначається не тільки кількість аргументів, але певною мірою і лексико-семантичні характеристики слів, що займають аргументні позиції.

Процес зростання кількості одиниць словотвірного рівня в межах функціонально-семантичної категорії інструментальності обумовлений явищами нелінгвістичного типу – динамічним розвитком технічного прогресу і провідною роллю технологій в житті суспільства, і здійснюється на основі продуктивних, здатних відповідати сучасним комунікативним потребам словотворчих моделей – словоскладання, словосполучення і аббревіації. Характерною рисою словотворчих процесів, що протікають в межах функціонально-семантичної категорії інструментальності, є утворення в американському варіанті англійської мови нових дериватів на базі створення нових технічних засобів, розвитку технологій та умов існування людини (Computer, Scanner, Modem).

Найбільш поширеними засобами інструментальності можна вважати *with* та *by*. Конструкції з *by* в більшості випадків позначають інструмент пізнання. Їх також вживають з предикатами перетворення для позначення інструмента фізичного впливу. Новим засобом експлікації знаряддя є конструкція з прийменником *with* та іменником предметної семантики: *with + предметний N*.

Звернувшись до *Corpus of Historical American English*, можна підтвердити той факт, що зростання кількості використань таких

інструменталій як *with* та *by* прямо залежить від технічного прогресу та розвитку людства. Таким чином, ми маємо 6 617 використань *with* у літературі 1810 року. Цікавим явищем є те, що за 50 років частота збільшилась до 92 832 вживань, що свідчить про стрімкий розвиток технологій та зміни середовища існування. На 2000 рік *Corpus of Historical American English* зафіксував 100 652 випадки вживання *with*.

На відміну від засобу вираження інструментальності *with*, у 1810 році було зафіксовано 8 645 вживань слова *by*. До 2000 року частота вживання збільшилась до 204 511, що свідчить про більш загальне використання. З цих свідчень можна зробити висновок, що *by*, як засіб вираження інструментальності має більш загальний характер і використовується частіше ніж *with*. Окрім цього, видно, що зріст кількості вживань у різних письмових джерелах прямо залежав від рівню розвитку суспільства та діяльності людини. Такий аналіз взаємодії категорії інструментальності з оточенням свідчить, що її зовнішнім середовищем є система діяльності людини, в якій інструмент використовується для досягнення цілі та отримання певного результату.

Лексико-семантичні форми використання інструментальності змінюються залежно від головних видів діяльності суб'єкта. У межах інструментальної ситуації вирішальну роль при визначенні того чи іншого варіанту інструмента відіграють предикати цілеспрямованої дії. Вони, поряд з контекстом, впливають на лексико-семантичні характеристики слів, що заповнюють у висловленні інструментальну позицію.

Формування інструментальних відносин у висловленні відбувається за певних умов: з одного боку, вони визначаються предикатами цілеспрямованої дії, з іншого – наявністю в мовних системах реалізацій функціонально-семантичних категорій з конкретними лексико-семантичними характеристиками сполучуваних слів. Відповідно до різновиду цілеспрямованої діяльності та типу предиката, доцільним є виокремлювати інструмент перетворення, пізнання, оцінки та спілкування.

Список використаної літератури

1. Адмони В.Г. Исторический синтаксис немецкого языка. – М.: Высшая школа, 1963. – 336 с. – Библиогр.: с. 325–332.
2. Адмони В.Г. Грамматический строй как система построения и общая теория грамматики. – Л.: Наука, 1988. – 238 с.: табл.
3. Адмони В.Г. Основы теории грамматики / Под. общ. ред. В.М. Жирмунского (отв. ред.) и др. – М.: Эдиториал УРСС, 2004. – 105 с.
4. ВежбИцкая, 1985а – 347 С.
5. Муравенко Е.В. О семантически факультативной орудийной валентности // Вопросы русского языкознания: Межвузовский сб. статей. – Орехово-Зуево, 1998. – С. 183–189.
6. Мустайоки А. Теория функционального синтаксиса: от семантических структур к языковым средствам: (Монография) / Хельсинский ун-т. – М.: Языки славянской культуры, 2006. – 512 с. – Библиогр.: с. 430–476.
7. Чейф У.Л. Значение и структура языка / Пер. с англ. Г.С. Щура; Послесл. С.Д. Кацнельсона. – М.: Эдиториал УРСС, 2003. – 428 с. – Библиогр.: с. 404–406.
8. Ямшанова В.А. Категория инструментальности в немецком языке: (Монография) / АН СССР. Ин-т языкознания, Ленинградское отделение. – Л.: ЛФЭИ, 1991. – 159 с. – Библиогр.: с. 150–156.
9. Anderson J.M. Case // The Encyclopedia of Language and Linguistics / R. Asher et. al. – Oxford: Pergamon Press, 1994. – Vol. 2. – P. 447–453.

10. Helbig, 1975 – 127 C.
11. Schröder J. Semantische Instrumental in deutschen Prepositionalfügungen mit adverbialen Charakter // DaF. – 1979. – Hft. 6. – S. 321–328.
12. Sweet H. A Short Historical English Grammar. – Cambridge: CUP, 2001. – 290 p.
13. Starosta, 1981 – 78 C.
14. Pleines, 1976 – 245 C.